

ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

N Καζάνας, Ιούνιος 2004.

Πολλές θρησκείες και φιλοσοφικά συστήματα μιλούν για την τριαδική υπόσταση του ανθρώπου, του κόσμου και του Θεού. Έτσι, π.χ., στη θρησκεία μας η Αγία Τριάς είναι θεός Πατήρ, θεός Υιός και θεός Άγιο Πνεύμα. Παρομοίως, στον Ινδουισμό, είναι ο Θεός τρίμορφος – ο *Vīḥu*, ο *Brahmā* και ο *-iva*. Στην Ινδουιστική παράδοση, πάλι ο κόσμος, το σύμπαν, λέγεται να έχει το χοντρό υλικό επίπεδο, το λεπτό των διαφόρων θεϊκών δυνάμεων και το αιτιακό της συμπαντικής φύσης. Στην ίδια παράδοση, ο άνθρωπος έχει την υλική υπόσταση, δηλαδή το χοντρό σώμα, τη λεπτή, δηλαδή το νου ή ψυχή και την αιτιακή, δηλαδή το πνεύμα. Καθένα από αυτά πάλι, διαχωρίζεται σε τρία. Κι έτσι ο Πλάτωνας στην *Πολιτεία* περιγράφει τα τρία εν τη ψυχή γένη και τα ονομάζει λογικό, που εμείς θα το λέγαμε διάνοια· θυμοειδές, που εμείς θα το λέγαμε συναισθηματικό και επιθυμητικό ή αλόγιστο, που εμείς θα το λέγαμε ζωτικό ή δραστικό.

Σ' αυτή την ομιλία θα ήθελα να συσχετίσω τον πόλεμο με αυτή τη δομή του ανθρώπου και να δείξω μια από τις ψυχολογικές αιτίες του. Γι αυτό, πριν εξετάσουμε την εσωτερική δομή του ανθρώπου, ας πούμε πρώτα λίγα λόγια για τον πόλεμο. Έλεγε ο Ηράκλειτος, ο προ-Σωκρατικός Εφέσιος:

80 *ειδέναι χρῆ τον πόλεμον εόντα ξυόν και δίκην έριν και γινόμενα πάντα κατ' έριν και χρεών: πρέπει να γνωρίζουμε πως ο πόλεμος είναι κοινός/οικουμενικός και το δίκαιο είναι έρις(=διαμάχη, σύγκρουση) και όλα γίνονται λόγω έριδας και ανάγκης.*

53 *πόλεμος πάντων μεν πατήρ εστι, πάντων δε βασιλεύς και τους μεν θεούς έδειξε τους δε ανθρώπους, τους μεν δούλους εποίησε τους δε ελεύθερους.*

(24 Θεοί και άνθρωποι τιμούν όσους πεθαίνουν σε μάχη.)

136 *ψυχαί αρήφατοι καθαρώτεροι ή ενί νούσοις: ψυχές που σκοτώνονται στη μάχη είναι πιο καθαρές από αυτές που φεύγουν μετά από αρρώστιες.)*

54 *άρμονή αφανής φανερός κρείττων(!): υπάρχει αφανής αρμονία (=συννοχή) και είναι καλύτερη της φανερός.*

123 *φύσις κρύπτεσθαι φιλεί: η αληθινή φύση/ιδιοσυγκρασία αρέσκεται να κρύβεται.*

Εκτός από τον πόλεμο, λοιπόν, λέει ο Ηράκλειτος, υπάρχει και μια αρμονία στη φύση που της αρέσει να μένει κρυφή. Υπάρχει και αρμονία και σύγκρουση.

Άλλοι έλεγαν τον Ηράκλειτο “αινικτή” αινιγματικό, άλλοι “σκοτεινό” (Ρωμ. *obscurus*). Κι αυτοί είχαν ολόκληρο το βιβλίο του, όχι μόνο λίγα αποσπάσματα. Σύμφωνα με το Διογένη Λαέρτιο (II, 22) ο Σωκράτης βρήκε τα λίγα τμήματα του βιβλίου που κατανόησε εξαιρετικά και υπέθετε πως και τα υπόλοιπα ήταν εξίσου εξαιρετικά, αλλά χρειαζόταν, έλεγε, η τέχνη ενός δύτη που βουτούσε πολύ βαθιά για να τα καταλάβει κανείς. Ήταν επομένως δυσνόητο βιβλίο.

Πόλεμος, έρις, διαμάχη, αντίθεση – όλα αυτά υπονοούν δύο ή περισσότερα πράγματα που ήδη υπάρχουν, όπως υλικά στοιχεία, ενέργειες, ομάδες ανθρώπων και παρόμοια. Έτσι ο πόλεμος εξάπαντως δεν είναι καμιά πρώτη αιτία και ο Ηράκλειτος πρέπει να εννοούσε, υποθέτω, πως είναι πατήρ πάντων σε περιορισμένη κλίμακα μόνο. Αφού ο πόλεμος είναι προϊόν και όχι πρωτογενές αίτιο, εγείρεται το ερώτημα – τι τον προκαλεί;

Η λέξη πόλεμος σήμερα αναφέρεται κυρίως σε ανθρώπινη δραστηριότητα. Ακόμα και η φράση “πόλεμος των άστρων” δεν μιλάει, όπως θα μπορούσε να νομίζει κάποιος, για διενέξεις ανάμεσα σε άστρα καθεαυτά αλλά ανάμεσα σε πλάσματα, κυρίως ανθρώπους, που ζουν στ' άστρα. Έτσι ας στραφούμε στον άνθρωπο.

Στο υλικό επίπεδο το ανθρώπινο σώμα μπορεί να χωριστεί περίπου στα τρία, αφήνοντας έξω τα άκρα, δηλαδή χέρια και πόδια: έτσι έχουμε κεφάλι, στήθος ή θώρακα και κοιλιακό χώρο.

ΚΕΦΑΛΙ
ΘΩΡΑΚΑΣ
ΚΟΙΛΙΑ

(Διάγραμμα 1).

Έτσι μιλάμε για ανθρώπους μυαλωμένους, για ανθρώπους με καρδιά και για χαλκέντερους. Αυτά είναι στο υλικό επίπεδο του σώματος.

Στο λεπτό επίπεδο του νου ή της ψυχής έχουμε τις τρεις μεγάλες ιδιότητες που αντιστοιχούν στη σωματική διαίρεση: διάνοηση, (συν-)αίσθημα και ζωτικότητα

ΔΙΑΝΟΗΣΗ
(ΣΥΝ-)ΑΙΣΘΗΜΑ
ΖΩΤΙΚΟΤΗΣ

(Διάγραμμα 2).

Η διάνοια ή διάνοηση σχετίζεται με παρατήρηση, σκέψη και ιδέες· ακολουθεί λογικές διαδικασίες, κάνοντας συγκρίσεις και αντιθέσεις και βγάζοντας συμπεράσματα.

Η συν-αιθηματική λειτουργία εκφράζεται μέσω αγάπης, φροντίδας, θαυμασμού, θυμού, χαράς, φόβου και παρόμοια.

Η ζωτικότης εκδηλώνεται σε ενέργεια, κίνηση, ζωντάνια, προσπάθεια και δράση.

Σπάνια συναντάμε άνθρωπο που έχει και τις τρεις ιδιότητες εξίσου ανεπτυγμένες. Συνήθως ένας άνθρωπος έχει μια ή άλλη ανεπτυγμένη μόνο. Έτσι μιλάμε για διανοητικούς τύπους, συναισθηματικούς και ζωτικούς ή δραστήριους. Ένα άτομο-σκέτη-διάνοηση έχει πολλές ιδέες και θεωρίες, πολλές υποθέσεις και εξηγήσεις για καθετί αλλά δε μπορεί να κάνει κάτι πρακτικό. (Ο κύριος που η γυναίκα του έλειπε σε ταξίδι αλλά της τηλεφώνησε για να του πει πώς να αλλάξει έναν ηλεκτρικό γλόμπο στο σαλόνι. Πάλι καλά που μπορούσε να τηλεφωνήσει.) Το συναίσθημα σκέτο περνά από μια συγκινησιακή κατάσταση σε άλλη χωρίς πολλή αποτελεσματικότητα ή κατανόηση. Η ζωτικότης σκέτη βρίσκεται συνεχώς σε κίνηση τρέχοντας με ενέργεια σε μια ή άλλη κατεύθυνση — κάποτε σε πολλές κατευθύνσεις — κάνοντας ή ξυλώνοντας πράγματα, λέγοντας πολλά και διάφορα: όλη αυτή η δράση είναι συχνά εντελώς ακατάλληλη. Το άτομο χρειάζεται και τις τρεις ιδιότητες.

Μια κύρια λειτουργία της διάνοιας είναι η **παρατήρηση**: αυτή είναι πρόσληψη εντυπώσεων από τον εξωτερικό κόσμο και τον ίδιο τον οργανισμό. Είτε κοιτάει έξω μέσω μιας ή άλλης αίσθησης, είτε έχει επίγνωση του εσωτερικού χώρου αυτή η λειτουργία χρειάζεται προσοχή, σιωπή και διαύγεια. Αν αυτή τη στιγμή ακούτε τα λόγια μου με προσοχή, βλέπετε πως έχετε ησυχία και κάποια διαύγεια. Αν σκέφτεστε άλλα πράγματα – τότε δεν υπάρχει προσοχή, διαύγεια και σιωπή.

Με την πρόσληψη εντυπώσεων σχηματίζονται ιδέες. Είναι επίσης οι γνώμες και πεποιθήσεις μας, οι θεωρίες και τα πιστεύω μας. Ο **σχηματισμός ιδεών** γίνεται πολύ γρήγορα και συχνά στα σκοτεινά. Έτσι, κυρίως όταν δεν υπάρχει εποπτεία με προσοχή, γίνονται λάθη. Πολλές γνώμες και θεωρίες μας για πρόσωπα και πράγματα αποδείχνονται λαθεμένες. Επί 18 αιώνες π.χ. οι άνθρωποι πίστευαν πως η γη ήταν το κέντρο του σύμπαντος και όλα τα άλλα ουράνια σώματα περιφέρονταν γύρω της. Παρότι από τον 16ο αιώνα έγινε γνωστό πως η γη δεν είναι το κέντρο, πολλοί από μας, εξακολουθούμε να πιστεύουμε στις αισθήσεις μας και όλοι λέμε “ο ήλιος ανατέλει και ο ήλιος δύει”. Τα τελευταία χρόνια πάλι, πολλοί βιολόγοι, ανθρωπολόγοι και παλαιοντολόγοι, έχουν αμφισβητήσει τις γενικά αποδεκτές θεωρίες του Δαρβίνου για την εξέλιξη. Ίσως μάλιστα να ανατραπεί παντελώς ο νεο-δαρβινισμός από νέες θεωρήσεις με βάση το Intelligent Design όπως λέγεται στις Η.Π.Α. Αλλά και οι προσωπικές μας γνώμες για πρόσωπα και πράγματα, για πολιτικά, κοινωνικά και άλλα θέματα αλλάζουν.

Μία τρίτη λειτουργία είναι η **αποθήκευση ιδεών** στη μνήμη. Αυτή η διαδικασία γίνεται συνήθως σε δυάδες και μάλιστα συχνά αντιθετικές, όπως θερμό-ψυχρό, ψηλό-χαμηλό, καλό-κακό, άντρας-γυναίκα, καπιταλισμός-κομμουνισμός, νύχτα-μέρα κ.λ.π. Κάτι παρόμοιο γίνεται και με τα προγράμ-

ματα στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές όπου η βάση, ας πούμε, είναι το 1 και το 0. Ο κόσμος βέβαια δεν είναι διαιρεμένος σε αντιθετικές δυάδες. Η μέρα και η νύχτα εκφράζουν δύο απόψεις της σχέσης της γης προς τον ήλιο· ο άντρας και η γυναίκα είναι αλληλοσυμπληρωματικές εκδηλώσεις του ανθρώπινου όντος κ.ο.κ. Δυστυχώς, πολύ εύκολα ξεχνάμε την πραγματικότητα του κόσμου και νομίζουμε πως αυτές οι αντιθέσεις είναι αληθινές και τις υπερεπιβάλλουμε στη ζωή σα να είναι πραγματικές. Κι έτσι, ο κόσμος, η ζωή, εμφανίζεται διαιρεμένη σε πολλές αντιθέσεις. Αλλά δεν είναι μόνο αυτό. Το κεφάλι μας είναι ως επί το πλείστον, γεμάτο θόρυβο και φασαρία. Έχουμε λίγη προσοχή κάποτε, λίγη διαύγεια και λίγη ησυχία. Αλλά λίγοι θα μπορούσαν να πούνε πως ο νους τους είναι γενικά σιωπηρός και καθαρός και μπορεί να δίνει προσοχή όλη την ώρα. Έτσι έχουμε κυκλωτή σκέψη που αποτελείται από επαναλαμβανόμενα σχόλια, συνειρμούς και διαλόγους... Είναι μία πολύ κουραστική διαδικασία που δε λέει να σταματήσει... Ένα δεύτερο φαινόμενο είναι φαντασιώσεις και ονειροπολήσεις κάθε είδους.

ΔΙΑΝΟΗΣΗ

Παρατήρηση
(εντυπώσεις)
Σχηματισμός ιδεών
Κατάταξη

Κυκλωτή σκέψη (σχόλια, συνειρμοί, διάλογοι)
Φαντασιώσεις, ονειροπόληση

(Διάγραμμα 3).

Αυτές είναι οι βασικές διανοητικές λειτουργίες. Οι θετικές λειτουργίες της προσοχής: παρατήρηση, σχηματισμός ιδεών και κατάταξη στη μνήμη. Και οι θορυβώδεις δυσλειτουργίες της μηχανικότητας που τρέχουν ανεξέλεγκτες: κυκλωτή σκέψη και φαντασιώσεις διάφορες.

Μετά είναι το Συναίσθημα. Εξετάζουμε πρώτα το Αίσθημα Ύπαρξης που παραμένει βασικό και σταθερό για όσο θυμόμαστε από παιδική ηλικία. Το Αίσθημα Ύπαρξης όταν είναι αγνό έχει μεγάλη διάσταση και διεύρυνση χρόνου. Ας ακούσουμε μία εμπειρία ενός ποιητή:

“ Ήταν πλατύς ο δρόμος και στρωτός· από μακρυνά φαινόνταν / το γύρισμα χεριών που σκάβουν.

Στον ουρανό τα σύνεφα πολλές καμπύλες, κάπου-κάπου / μία σάλπιγγα χρυσή και ρόδινη· το δείλι

... Κι εγώ προχώρεσα προς τους ανθρώπους που δουλεύαν, /
γυναίκες κι άντρες με τ'αξίνια σε χαντάκια. / ... Άξαφνα περπατούσα και δεν περπατούσα /
Κοίταζα τα πετούμενα πουλιά και ήταν μαρμαρωμένα. /
Κοίταζα τον αιθέρα του ουρανού, κι ήτανε θαμπωμένος / ... Κι εγώ χαμήλωσα τα μάτια μου τριγύρω:
κορίτσια ζύμωναν και ζύμη δεν αγγίζαν / γυναίκες γνέθανε, τ' αδράχτια δεν γυρίζαν /
αρνιά ποτίζονταν κι η γλώσσα τους στεκόνταν / πάνω από πράσινα νερά που ήταν κοιμισμένα...”

(Εγκωμη, Γ. Σεφέρη)

Είναι το πρώτο πράγμα που αισθανόμαστε όταν ξυπνάμε από βαθύ ύπνο, αλλά αυτό γρήγορα καλύπτεται από άλλες ενέργειες του νου παραμένοντας μόνο σαν υπόστρωμα. Μία δεύτερη μεγάλη λειτουργία είναι η *Αγάπη* που εκφράζεται σε στοργή, τρυφερότητα, φιλία, φροντίδα και παρόμοια.

“Η αγάπη μακροθυμεί, χρηστεύεται (=αγαθοποιεί): η αγάπη ου ζηλοί (=δεν ζηλεύει): η αγάπη ου περπερεύεται (=αυθαδιάζει)... δεν ζητεί τα εαυτής... ου λογίζεται το κακόν, ου χαίρει επί τη αδικία, συγχαίρει τη αληθεία, πάντα στέγει (=ανέχεται)... πάντα υπομένει... ουδέποτε εκπίπτει” (Απ. Παύλος, προς Κορινθίους, κεφ.13, 4ff).

Και με την αγάπη έρχεται φυσικά η *Ενότητα*, η συμμετοχή και ενσωμάτωση σ’ ένα μεγαλύτερο σύνολο – όπως η οικογένεια, η κοινότητα, η πολιτική παράταξη, η θρησκεία και παρόμοια.

Αλλά και εδώ όπως μάλλον μαντεύουμε τα πράγματα δεν είναι πάντα τόσο θετικά. Αυτή την ήρεμη δύναμη του αισθήματος την ταραζουν άλλα συναισθήματα. Από τη μία πλευρά έχουμε εξάψεις, όπως έξαρση, οργή, έπαρση, ζήλεια, θράσος κ.λ.π. Από την άλλη έχουμε καταπτώσεις όπως στενοχώρια, άγχος, θλίψη, μελαγχολία, φόβο κ.λ.π. Και ο στωικός Επίκτητος έγραψε: “Τρία είναι τα πεδία μελέτης στα οποία πρέπει να εκπαιδευθεί ο άνθρωπος αν θέλει να γίνει καλός και άξιος. Το πρώτο σχετίζεται με επιθυμίες και απέχθειες... Το δεύτερο σχετίζεται με περιστάσεις, παρορμήσεις και γενικότερα καθήκοντα ώστε να δρα σωστά και όχι παράλογα. Το τρίτο σχετίζεται με την αποφυγή ψευδαισθήσεων και σφαλερών κρίσεων... Πιο σπουδαίο και επείγον είναι το πρώτο που σχετίζεται με έντονα συναισθήματα ή πάθη: εδώ παρουσιάζονται ταραχές, φασαρία, δυστυχία, ζήλεια και παρόμοια που δεν μας αφήνουν να ακούσουμε το λογικό μας.” (Διατριβές III, 2.)

Τι προκαλεί αυτά τα πάθη; Πίσω από όλα αυτά κρύβεται μία παράξενη ενέργεια του εαυτού μας, μία εικόνα που έχει σφετεριστεί τη θέση του αληθινού Εαυτού μας. Αυτήν ας την ονομάσουμε “εγώ – μου” ή “εαυτούλη”.

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ

Αίσθημα Ύπαρξης

Αγάπη: στοργή, φιλία, φροντίδα

Ενότητα

.....
Εγώ – μου

Εξάψεις: έξαρση, οργή, θράσος, ζήλεια, κ.λπ.

Καταπτώσεις: Άγχος, φοβία, κατήφεια, κ.λπ.

(Διάγραμμα 4).

Εδώ λοιπόν βλέπουμε την απεικόνιση των συναισθηματικών λειτουργιών – τις θετικές και τις αρνητικές διενέργειες.

Οι πιο πολλοί άνθρωποι νομίζουμε πως αυτή η εικόνα του εαυτούλη, το “εγώ – μου”, είναι ο αληθινός Εαυτός μας. Αυτό δεν είναι αλήθεια. Το “εγώ – μου” παρεμβαίνει σε όλες τις λειτουργίες. Αυτό είναι που μετατρέπει την προσοχή, ηρεμία και διαύγεια της διάνοιας σε φασαρία και θόρυβο με ακατάσχετα σχόλια, διαλόγους, φαντασιώσεις και ονειροπολήσεις. Πολύ απλά, όταν τα πράγματα πάνε όπως θέλει το “εγώ – μου” τότε νιώθει ευχαριστημένο. Όταν είναι αντίξοα, τότε νιώθει απογοήτευση, θυμό, δυστυχία και παρόμοια.

Αυτή η εικόνα που κινείται σαν γρήγορος ίσκιος μέσα στο νου μας έχει ένα αληθινό στοιχείο – από το Αίσθημα Ύπαρξης. Αυτό το στοιχείο ταυτίζεται με μία ή άλλη λειτουργία όπως η αγάπη ή ο σχηματισμός ιδεών και για λίγη ώρα γίνεται κυρίαρχη δύναμη στο νου και στο σώμα. Μετά ταυτίζεται με κάτι άλλο κι αυτή η ταύτιση τώρα γίνεται κυρίαρχη δύναμη στον οργανισμό. Πως ξέρουμε πως αυτή είναι μόνο μία κίνηση μέσα στο νου, μία παροδική ταύτιση, και όχι ο πραγματικός Εαυτός μας; Πολύ απλά, μπορούμε να παρατηρούμε όλη αυτή τη διαδικασία της ταύτισης και αλλαγής. Δεν μπορεί κάτι που είναι υπό παρατήρηση να είναι ο αληθινός Εαυτός μας. Διότι τότε πρέπει να αναρωτηθούμε: ποιος παρατηρεί αυτή τη διαδικασία του εαυτούλη που αλλάζει κάθε τόσο; Και πώς μπορεί ο αληθι-

νός Εαυτός να είναι μόνο μια κίνηση, μια ενέργεια ή λειτουργία μέσα στο νου, δηλαδή κάτι τόσο μικρο, και παρατηρήσιμο;

Ας αφήσουμε το ερώτημα τι είναι ο αληθινός Εαυτός που είναι πολύ μεγάλο θέμα λέγοντας πως αυτός συμπεριλαμβάνει όλες αυτές τις λειτουργίες που εξετάσαμε αλλά είναι ακόμα μεγαλύτερος. Μερικές Παραδόσεις μάλιστα λένε πως είναι Πνεύμα αθάνατο, ίδιο με τον Εαυτό του Σύμπαντος.

Ας γυρίσουμε στη δομή του Νοητικού Σώματος. Ο εαυτούλης, το "εγώ – μου", παρεμβαίνει και προκαλεί στρεβλώσεις και στη Ζωτικότητα.

ΖΩΤΙΚΟΤΗΣ

Ρύθμιση οργανισμού
Μίμηση – Εκμάθηση
Δεξιότητες (κίνηση μελών του σώματος)

Εγώ – μου
Δυσλειτουργίες – αρρώστιες
Διστακτικότητας – επιβράδυνση
Διεκδίκηση (υπερβολή, ένταση πάθος)

(Διάγραμμα 5 και σύντομη περιγραφή των λειτουργιών).

Όλα αυτά που κοιτάξαμε είναι ο Ζωτικός τομέας της Διανοητικής Αρχής, της Αισθηματικής και της Ζωτικής.

Διανόηση	Παρατηρητής Σχηματισμός ιδεών Κατάαξη Εγώ – μου Κυκλωτή σκέψη (σχόλια, σκεπτικοί διάλογοι) Φωταπειώσεις, ονειροπόληση
Συναίσθημα	Αίσθημα Υπαφξης Αγάπη: στοργή, φιλία, φρονάδα Ενότητα Εγώ – μου Εξάνσεις: έξαρση, οργή, θράσος, ζήλεια, κ.λπ. Καταπτώσεις: Αγχος, φοβία, κατήφεια, κ.λπ.
Ζωτικότητας	Ρύθμιση οργανισμού Μίμηση – Εκμάθηση Δεξιότητες (κίνηση μελών του σώματος) Εγώ – μου Δυσλειτουργίες – αρρώστιες Διστακτικότητας – επιβράδυνση Διεκδίκηση (υπερβολή, ένταση πάθος)

(Διάγραμμα 6).

Εδώ βλέπουμε τώρα όλες τις λειτουργίες που ήδη εξετάσαμε. Υπάρχουν βέβαια και άλλες λειτουργίες στον νου (ή στον ψυχικό μας κόσμο). Δεν έχουμε αρκετό χρόνο για όλες αλλά μπορούμε να κοιτάξουμε σύντομα και τον Αισθηματικό Τομέα αυτών των δυνάμεων.

Αισθηματικός τομέας

Αγάπη της Γνώσης, Αλήθειας και Ζωής
Έμπνευση, Αποκάλυψη, Επινόηση

.....
Εγώ – μού

Προσκόλληση σε θεωρίες, δόγματα,
λατρείες, συστήματα και μεθόδους
Καταπίεση σκέψης, διώξεις, εξολοθρεύσεις
αντιπάλων και ανταγωνιστών

(Διάγραμμα 7 και σύντομη περιγραφή εξηγώντας πως ο Αισθηματικός Τομέας εδώ είναι συγκεκριασμός και των 3 Δυνάμεων).

Παρωθούμενοι και οδηγούμενοι από την Αγάπη της Γνώσης κλπ, οι άνθρωποι οικοδομούν φιλοσοφικά συστήματα, θρησκευματα, θεωρίες και ιδεολογίες που τους βοηθούν να βρουν την οδό της Αλήθειας. Με έρευνες, παρατηρήσεις και πειραματισμούς και λογική σκέψη μαζεύουν πληροφορίες που μοιάζουν αληθινές και οδηγούν στην ορθή κατεύθυνση. Το σύστημα, η θεωρία, ανοίγει νέες πόρτες και νέες κατευθύνσεις για τη Γνώση δίνοντας μια νέα τάξη που συνενώνει τα ευρήματά τους. Δυστυχώς, ξεχνούν εύκολα πως η θεωρία είναι μόνο ένα όργανο, ένα μέσο, για τη Γνώση και η θεωρία γίνεται δόγμα παγιωμένο που υποκαθιστά τη Γνώση. Ξεχνούν πως ενδεχομένως υπάρχουν κι άλλες θεωρίες, άλλοι δρόμοι, που οδηγούν στην αλήθεια. Προσκολλούνται στη δική τους θεωρία και μέθοδο, στο δικό τους σύστημα και προσπαθούν να εμποδίσουν ή και να καταπιέσουν άλλους ερευνητές που ακολουθούν διαφορετικούς δρόμους. Έτσι προσκολλούνται και ταυτίζονται με ορισμένες θεωρίες, ιδεολογίες, θρησκείες και μεθόδους. Ισχυρίζονται πως μόνο αυτές, οι δικές τους είναι αληθινές και διώκουν τους άλλους καταπιέζοντας τη σκέψη κι εμποδίζοντας την έρευνα σε άλλες κατευθύνσεις. Έτσι στην πραγματικότητα βάζουν φραγμούς στην πρόοδο. Το ίδιο ισχύει, φυσικά για θρησκείες και ιδεολογίες. Όλοι έχουμε ακούσει για την Ιερά Εξέταση ή τους καταπιεστικούς περιορισμούς των ναζιστικών και σταλινικών δικτατοριών. Ομοίως και η Αγάπη της Ζωής στρεβλώνεται και περιορίζεται σε προσκόλληση στη δική μου ζωή κι επιβίωση. Έτσι η ζωή μετατρέπεται σε βιοπάλη και ανταγωνισμό, κατοχυρώσεις προνομιακών τάξεων ή καστών και εξουδετέρωση ανταγωνιστών ή αντιπάλων.

Πίσω από όλα αυτά τα νοσηρά φαινόμενα κρύβεται ο φιλαράκος μας ο εαυτούλης, ο κοινότατος και γνωστότατος εγωισμός – το “εγώ – μού”.

.....
Μπορούμε να εξετάσουμε κι άλλες απόψεις της εσωτερικής πνευματικής δομής του ανθρώπου. Αλλά εδώ ας σταματήσουμε. Γιατί εδώ βλέπουμε τις αιτίες του φαινομένου της σύγκρουσης, διένεξης και πολέμου σε μικρή ή μεγάλη κλίμακα. Είναι οι προσκολλήσεις, οι διεκδικήσεις, οι μισαλλοδοξίες του "εγώ – μού" – που δεν στρέφονται ενάντια μόνο σε ξένους και αλλόθρησκους αλλά εξίσου συχνά ενάντια σε ομόθρησκους, φίλους και συγγενείς ακόμα.

Είμαστε λοιπόν καταδικασμένοι από την ίδια τη φύση μας να έχουμε πολέμους με όλα τα φοβερά και ανεπιθύμητα συνακόλουθά τους; Και ναι και όχι. Εξαρτάται.

Όλες αυτές οι διαιρέσεις, οι ιδιότητες και λειτουργίες που εξετάσαμε, και οι θετικές και οι αρνητικές, παρατηρούνται. Αυτό σημαίνει ότι καμιά τους δεν είναι ύψιστη ή έσχατη δύναμη. Υπάρχει κάτι πέρα από όλες αυτές, κάτι που είναι υπεράνω τους και μπορεί να τις παρατηρεί. Αυτό ας το ονομάσουμε συνείδηση ή επίγνωση. Π.χ. αυτή τη στιγμή νιώθετε πως κάθεστε σ' ένα κάθισμα και τα ρούχια σας ακουμπούν στο σώμα σας; με άλλα λόγια έχετε συνείδηση τού ότι κάθεστε και ότι νιώθετε όλα όσα νιώθετε... Αυτή τη στιγμή ακούτε τα λόγια μου. Έχετε συνείδηση του ότι ακούτε όλα όσα ακούτε.

Μπορείτε μάλιστα να διευρύνετε την ακρόαση και τη συνείδησή σας πέρα από τα λόγια μου στην μεγάλη σιωπή που αγκαλιάζει τα πάντα ...

Αυτή η συνείδηση (ή συνειδητότης) είναι η δύναμη του αληθινού Εαυτού μας, όπως λένε ορισμένα φιλοσοφικά συστήματα. Αυτή η δύναμη δεν μπορεί να παρατηρηθεί καθόλου, ούτε από τις αισθήσεις και τον νου μας ούτε από τα τελειότερα μηχανήματά μας. Όπως αναγνωρίζουμε, είναι ουδέτερη και δεν διεκδικεί τίποτα. Παρατηρεί τα πάντα, έχει επίγνωση των πάντων, παραμένοντας αποσπασμένη. Αν βρίσκαμε έναν τρόπο να μένουμε σ' αυτή την ουδέτερη κατάσταση και να δρούμε από αυτή, τότε ίσως θα ξεπερνούσαμε και τις αιτίες του πολέμου. Αρκετά είπαμε για σήμερα. Ίσως μια άλλη φορά να επεκταθούμε πιο πέρα.

ΤΕΛΟΣ